

PEN
NORWAY

İlhan Sami Çomak

PEN Norveç tarafından İlhan Sami Çomak'ın koşullu salıverilme hakkından yararlandırılmamasına ilişkin hazırlanmış bağımsız uzman görüşüdür

PEN Norveç, dünya çapında ifade özgürlüğünü teşvik etmeye ve korumaya adanmış bir sivil toplum kuruluşudur. PEN Norveç'in çalışmalarının merkezinde hapisteki ve risk altındaki yazarları, gazetecileri ve sanatçıları desteklemek yer almaktadır. PEN Norveç 1922 yılında Oslo'da kurulmuştur ve ifade özgürlüğü ve yazarlar konusunda dünyanın en büyük örgütü olan Uluslararası PEN'in bir parçasıdır.

PEN Norveç Onursal Üyesi Şair İlhan Sami Çomak hakkında verilmiş koşullu salıverilme talebinin reddi kararına dair PEN Norveç tarafından hazırlanmış Bağımsız Uzman Görüşü¹

1- Giriş:

T.C. Adalet Bakanlığı Marmara 5 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü (5275 sayılı Kanununun 89/3 maddesi gereği) İdare ve Gözlem Kurulu Başkanlığı 20.08.2024 tarih ve 2024/10010 no'lu kararı ile 29.08.1994 tarihinden bu yana hapisanede bulunan ve **PEN Norveç onursal üyesi şair İlhan Sami Çomak'ın** koşullu salıverilme talebini reddetmiştir. İş bu uzman görüşü PEN Norveç tarafından ilgili kararın değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

2- Koşullu Salıverilme Uygulaması

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un (İnfaz Kanunu) 107. maddesinde yer alan koşullu salıverilme, (diğer bir deyişle şartlı tahliye), hapis cezasını hapisanede belirli bir süre "iyi halli" olarak geçirmiş olan hükümlünün, cezasının kalan kısmını denetim altında ve koşullu olarak hapisane dışında tamamlamasını sağlayan bir uygulamadır. Uzun süre hapisanede kalmış hükümlülerin toplumsal uyum süreçlerinin sağlıklı gelişimi için koşullu tahliye gibi hapisane dışı infaz uygulamaları elzemdir.

Hapis Dışı Uygulamalara İlişkin Standart Birleşmiş Milletler Asgari Kuralları (Tokyo Kuralları) içinde yer alan 9. kural² şu şekildedir:

(1) Suçluların cezaevine alışıp başka bir yerde yaşayamaz hale gelmelerini önlemek ve erken bir aşamada topluma geri dönebilmelerini sağlamak amacıyla yetkili makamın başvurabileceği çok çeşitli hapis dışı cezalar olacaktır.

(2) Karar sonrası uygulamalara şunlar dahil olabilir:

(a) İzin ve cezaevi ile toplum arasında bir aşama olarak "yarı yol evleri";

¹ İlhan Sami Çomak'ın koşullu salıverilme hakkından yararlanamamasını sonuçlayan kararla ilgili bu bağımsız uzman görüşü PEN Norveç Türkiye Hukuk Danışmanı Şerife Ceren Uysal tarafından kaleme alınmıştır.

² Tokyo Kuralları'nın tamamı için: [198201915564914.pdf \(adalet.gov.tr\)](https://adalet.gov.tr/198201915564914.pdf)

(b) işe gitmek ya da eğitim görmek için cezaevinden çıkılmasına izin verilmesi;

(c) çeşitli koşullu tahliye türleri;

(d) cezanın daha hafif bir cezaya dönüştürülmesi;

(e) af.

(3) Af dışındaki karar sonrası uygulamalara ilişkin kararlar, suçlunun başvurması halinde, yetkili adli makam ya da başka bir yetkili bağımsız makam tarafından yeniden gözden geçirilecektir.

(4) Her türlü hapis dışı programa aktarma mümkün olan en erken aşamada düşünülecektir

Bir hükümlünün bu uygulamadan yararlanıp yararlanamayacağı hapis hanesindeki davranış ve tutumları, suç geçmişi, topluma uyum sağlama potansiyeline ilişkin göstergeler gibi birçok kriterin bir arada değerlendirmesi ile belirlenir.

Koşullu salıverme uygulaması infazın tamamlandığı anlamına gelmez. Aksine salıverilen hükümlünün cezasının kalan süresinde suç işlememesi ve belirlenmiş ek yükümlülükler varsa bunlara uyması beklenir.

Yasada tanımlanan süreyi hapis hanesinde geçirmiş olan hükümlü yönünden aşağıda tartışılacak bazı faktörler gözönüne alınarak iyi hal değerlendirmesi yapılır ve lehe ya da aleyhe bir karar verilir. Değerlendirme lehine olan hükümlü koşullu olarak serbest bırakılarak, yine belirli yükümlülüklerle uymak ve suç işlememek kaydıyla kalan cezasını hapis hane dışında geçirir.

İnfaz Kanunu'nun 107. maddesinin iş bu raporla ilişkili hükümleri şu şekildedir:

- (1) Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini **iyi hâlli olarak geçirmesi** gerekir.
- (2) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. **(Ek cümleler: 14/4/2020-7242/48 md.) (...)**

Ayrıca, **suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar** ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan çocuklar ile 1/1/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında **koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanır.**

(...)

- (4) **Suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkûmiyet hâlinde;** ağırlaştırılmış

müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuzaltı yılını, **müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını**, süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu saliverilmeden yararlanabilirler. (...)

(11) (Değişik:14/4/2020-7242/48 md.) Hükümlünün koşullu saliverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, infaz işlemlerinin yapıldığı yer infaz hâkimliğine verilir. İnfaz hâkimi, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu saliverilmesine dosya üzerinden karar verir; raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

Bu hali ile İnfaz Kanunu'ndaki koşullu saliverilme uygulamasının objektif ve subjektif iki koşula bağlı olduğu anlaşılmaktadır:

- 1- **Objektif koşul:** Hükmedilmiş cezanın suç tipine bağlı olarak yasada öngörülmüş sürenin hapisanede infaz edilmiş olması. (*İlhan Sami Çomak açısından bu süre İnfaz Kanunu md. 107/4 gereği 30 yıl olup, objektif koşulun yerine getirildiği tartışmasızdır*)
- 2- **Subjektif koşul:** Hükümlünün iyi halli olması. (*İlhan Sami Çomak hakkında verilen karar incelendiğinde temelde koşullu saliverilme hakkında yararlandırılmamasının dayanağının subjektif koşulla ilişkili olduğu açıktır.*)

Hükümlülerin koşullu saliverilmesi, bu iki şartın birlikte gerçekleşmesine bağlıdır. İlhan Sami Çomak'ın koşullu saliverilme ile ilgili olarak yasada öngörülmüş objektif koşulu yerine getirdiği konusunda tartışma olmadığına göre, hukuki uyumsuzluğun **iyi halin belirlenmesinde** toplandığı açıktır.

İyi halin belirlenmesi tartışmasına geçmeden önce belirtmek gerekir ki, koşullu saliverilme bir lütuf değil, aksine şartları olduğu takdirde hükümlü için uygulanması zorunlu olan bir infaz müessesesi ve kamu yararına dayanan bir haktır.³

3- İyi Hal Kavramı ve İyi Halin Değerlendirilmesi:

Koşullu saliverilmeye ilişkin objektif şartı ifade eden “hapisanede geçirilecek süre” şartı kanunda ayrıntıları ile düzenlenmiş olup yoruma açık değildir. İlhan Sami Çomak yönünden de bu şartın yerine getirildiği tartışmasızdır. Çomak'ın ve uygulamada birçok başka hükümlünün koşullu saliverilmesinin önüne geçen genelde koşullu saliverilmenin subjektif şartı olan “iyi halli olma” şartıdır.

Türkiye’de yürürlükteki mevzuatta “iyi hal” kavramına ilişkin herhangi bir tanım yapılmamıştır. İyi hale ilişkin kaynak düzenleme “hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi

---

³ Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer- Prof. Dr. Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, 6. Bası, 1974, İst. cilt 3, s.67, alıntılayan: TUM.YONLERIYLE.KOSULLU.SALIVERILMEDE.IYI.HALLI.OLMA.SARTI | Dr. Gökhan Güneş (drgokhangunes.com)

halin belirlenmesi” başlığını taşıyan İnfaz Kanunu md. 89’dur. İlgili maddenin birinci ve ikinci fıkrası iyi hale ilişkin değerlendirme kriterlerini düzenlemektedir.⁴ İnfaz Kanunu md. 89/1’e göre belirlenen kriterler özetle şunlardır:

- a) ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı,
- b) haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı,
- c) yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği,
- d) uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı,
- e) tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı (İnfaz Kanunu m.89/1).

İnfaz Kanunu md. 89/2 kapsamında ise yukarıda belirlenen kriterlere ilişkin yapılacak değerlendirmeye esas alınacak unsurlar sıralanmıştır. Bu unsurlar:

- a) hükümlünün katıldığı iyileştirme ve eğitim-öğretim programları
- b) hükümlünün katıldığı sportif ve sosyal faaliyetler ve kültür sanat programları
- c) hükümlünün aldığı sertifikalar
- d) kitap okuma alışkanlığı
- e) diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri
- f) işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı,
- g) ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezaları

Bu noktada hemen bir hususun altının çizilmesi gerekmektedir. Yukarıdaki listede yer alan “tekrar suç işleme” ve “mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı” hususları 14.04.2020 tarihinde 7242 sayılı Kanun ile İnfaz Kanunu’nda yapılan değişiklikle birlikte getirilmiştir. Yine İnfaz Kanunu md. 89/2’de sıralanan kitap okuma alışkanlığı, sportif faaliyetler gibi değerlendirme kriterleri de yasaya aynı tarihte eklenmiştir. Kısacası, 7242 sayılı Yasa ile İnfaz Kanunu’nda yapılan değişiklikle önceki düzenlemede iyi hal raporlarının hazırlanmasında esas alınmayan pek çok kriter yasaya eklenmiş ve değerlendirmeyi yapan idareye son derece geniş ve aynı zamanda muğlak bir takdir yetkisi tanınmıştır. Bu kriterlerin bir kısmı hükümlü üzerinde baskı oluşturmaya da zemin yaratmaktadır. Kanunun önceki dönem düzenlemesinde yer alan kriterler dar ve lehe yorumlamaya müsaitken, yeni düzenleme hükümlülerin hapisanedeki günlük yaşamlarını kendi tercihleri ile şekillendirmelerinin dahi önüne geçmekte, onları ilgi duyup duymamalarına bakmaksızın spor yapma, sanatsal-kültürel etkinliklere katılma gibi “zorunluluklarla”

---

⁴ İnfaz Kanunu md. 89

karşı karşıya bırakılmaktadır.⁵ Buradaki temel hukuki sorulardan bir tanesi, 14.04.2020 tarihli değişiklikle yasaya eklenen bu kriterlerin suç tarihi 14.04.2020'den önce olan hükümlülere – aleyhlerine olduğu koşulda – uygulanıp uygulanamayacağıdır. Bu konuya bu uzman görüşünün ilerleyen aşamasında ayrıca değinilecektir.

İnfaz Kanunu md. 89/1-2 bir bütün olarak ele alındığında madde lafzının idareye geniş bir takdir yetkisi tanıdığı ve bazı kavramların tanımlanmadığı da gözetildiğinde son derece muğlak olduğu görülmektedir. Pişmanlık, hakkın iyiye kullanımı, kişinin tekrar suç işlemeyeceğine kanaat getirmek gibi düzenlemeler gerçekten değerlendirmeyi yapan kişinin yorumuna bırakılmıştır. Bir kişinin ne zaman ve hangi koşullarda yeniden (ya da ilk kez) suç işleyeceğinin bilinemeyeceği ve kesin olarak öngörülemeyeceği açıktır. Buradaki düzenleme değerlendiricilerin izlenimini iyi hal değerlendirmesinin temel kriterine dönüştürmektedir. Yine düzenlemede uygulamaya ilişkin olarak da boşluklar bulunmaktadır.

Yasa koyucu tarafından uygulamadaki boşlukların giderilmesi için 29.12.2020 tarihinde Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik resmi gazetede yayımlanmıştır ve ilgili yönetmelik 01.01.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin değerlendirmeyi yapacak kurulun belirlenmesi, raporlara ilişkin şekli ve içeriksel şartlar gibi somut olarak uygulamaya yönelik düzenlemelerle sınırlı kalması beklenirken, yasa koyucu bu kez de yönetmelik eliyle iyi hal değerlendirilmesine ilişkin yasada yer almayan ek kriterler tanımlama yoluna gitmiştir. Halbuki normlar hiyerarşisi kapsamında herhangi bir yönetmeliğin kanunda yer almayan bir kriteri düzenleyemeyeceği açıktır. Bu hali ile esasında yönetmelikle eklenen ve yasada yer almayan kriterler yok hükmündedir ve iyi hal değerlendirmelerinde de dikkate alınmamaları gerekir.⁶

İlgili yönetmeliğin ilk maddesi amaç ve kapsamını belirlemekte olup, yönetmeliğin amacı ve kapsamı; "gözlem ve sınıflandırma merkezlerinin görev ve çalışmaları ile infaz sürecinin her aşamasında hükümlüler hakkında yapılması gereken gözlem ve sınıflandırma ile uygulanan iyileştirme programlarına göre iyi hâl değerlendirmelerinin yapılmasına dair usul ve esasları(n)" düzenlenmesi olarak belirtilmiştir.

İlgili Yönetmeliğin 16. maddesinin ilk iki fıkrası şu şekildedir:

- (1) Hükümlüler ceza infaz kurumlarında bulunduğu tüm aşamalarda; ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülükleri eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre

⁵ [TÜM YÖNLERİYLE KOŞULLU SALIVERİLMEDE İYİ HALLİ OLMA ŞARTI | Dr. Gökhan Güneş \(drgokhangunes.com\)](http://drgokhangunes.com)

⁶ [TÜM YÖNLERİYLE KOŞULLU SALIVERİLMEDE İYİ HALLİ OLMA ŞARTI | Dr. Gökhan Güneş \(drgokhangunes.com\)](http://drgokhangunes.com)

toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında; idare ve gözlem kurulu tarafından, iyi hâlin belirlenmesine esas olmak üzere bir değerlendirmeye tabi tutulur.

- (2) Yapılan değerlendirmede; infazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı eğitim-öğretim, psiko-sosyal yardım ve destek programları ile sosyal ve sportif faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu, yükümlülüklerine riayeti, kurum güvenlik ve düzenine katkısı, aldığı disiplin cezaları ve ödüller dikkate alınır.

Görüldüğü üzere Yönetmelik md. 16/1 esasında İnfaz Kanunu 89. maddesindeki kriterleri tekrarlamaktadır. Ancak Yönetmelik md. 16/2 ile birlikte disiplin cezası düzenlemesi dışında sıralanan kriterler (kurum güvenlik ve düzenine katkı, aldığı ödüller) yasada yer almayan kriterlerdir. Bu hali ile esasında söz konusu kriterlerin yok hükmünde olduğunun kabulü de gerekmektedir.

Aynı yönetmeliğin 16/3. maddesi uyarınca; "(B)bulunduğu ceza infaz kurumunda kalacağı süre, altı aydan fazla olan hükümlüler hakkında yönetim, eğitim ve öğretim, psiko-sosyal yardım ile güvenlik ve gözetim servislerince 'gelişim değerlendirme raporu' düzenlenir".

Yönetmelikteki temel önemde bir düzenleme md. 32-33 kapsamında bazı detaylarına açıklık getirilmiş olan "Gelişim Puanlaması" uygulamasıdır. Yönetmeliğin 32/3 maddesi gereği, "(G)gelişim değerlendirme raporlarında hükümlünün infaz sürecindeki tutum ve davranışları ile iyileştirme planına göre gösterdiği gelişim puanlanır ve servis puanı bulunur." Yine 32. maddenin 5. fıkrasına göre "(Y)yönetim, eğitim ve öğretim, psiko-sosyal, güvenlik ve gözetim servislerince verilen servis puanları toplamının değerlendirme raporu sayısına bölümü ile dönem puanı hesaplanır."

Son olarak, md. 32/6, "Ceza infaz kurumundan ayrılmaya ilişkin iyi hâl değerlendirmesinin yapılacağı son idare ve gözlem kurulu toplantısı öncesinde, o güne kadar alınan dönem puanları toplamının, toplam değerlendirme dönemi sayısına bölümü ile hükümlünün gelişim puanı belirlenir".

Aynı maddenin 7. fıkrası "gelişim puanının" uygulamada önemine açıkça işaret etmektedir. Bu puan; 32/7/c'ye göre; "(K)kapalı ya da açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlünün denetimli serbestliğe ayrılmaksızın koşullu salıverilmesi amacıyla yapılan iyi hâl değerlendirmesinde, **iyi hâl kriteri olarak esas alınır.**"

Yönetmeliğin 33. maddesi gelişim puanlama esaslarını düzenlemektedir. Bu düzenlemede eşik puan altındaki hükümlüler için iyi hal kararı verilemeyeceği açıkça belirtilmektedir. Ve beraberinde bazı ceza ve ödül puanları, kimlere ceza puanı verilemeyeceği gibi ek ve önemli esaslara da yer verilmiştir. Yönetmeliğin bütününden eşik puan'ın Genel Müdürlükçe belirlendiği anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte yönetmelikte atıf yapılan "eşik puan" ın kaç olduğu, puanlamanın "alt ve üst" sınırları, hangi fiillerin puanlamada eksi ya da artı yönde etkide bulunduğu gibi bir dizi temel önemde başlık konusunda büyük soru işaretleri söz konusudur. Zira söz konusu puanlama cetveli ve kriterleri kamusal erişime açık şekilde yayımlanmamıştır. Bu haliyle, burada atıf yapılan yönetmelik eliyle yasa koyucu esasında subjektifliği ağır basan bir alanı objektif kriterlere kavuşturmak istemişse de bu kriterlere kamusal olarak erişmek mümkün olmadığından, zaten muğlak ve öngörülebilirlikten uzak olan uygulama değişmemiştir.

Gelişim puanlama sistemi ile ilgili şeffaflık ve bu anlamda bir kamusal erişim sorunu olduğu açıktır. Bu konuda tarafımızca kamusal olarak erişilebilen tek kaynak Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu 1. Dairesi'nin 07.12.2022 tarih ve 28 sayılı toplantısında verilmiş olan 2022/903 sayılı kararıdır⁷. İlgili karar, Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 32'nci maddesine göre Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmiş asgari gelişim puanını aşan hükümlülerin açık ceza infaz kurumuna ayrılma ihtimalinin bulunduğu ancak Yönetmelik'in yayımlanmasının üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen gelişim puanına ilişkin usul ve esasların belirlenmediği ve bu nedenle başvuranın erken tahliye hakkına erişemediği iddiası ile yapılan bir başvuruya ilişkindir.⁸ İlgili kararda şu ifadeler yer verilmektedir:

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından 23.11.2021 tarihli ve ... sayılı genel yazı ile yanıt verilmiştir. Söz konusu cevabi yazıda özetle;

a. "Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 31'inci maddesinin üçüncü fıkrası, 32'nci maddesinin dokuzuncu fıkrası, 33'üncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları kapsamında ve COVID-19 pandemisi ile mücadele kapsamındaki tedbirler ve kurumsal uygulamalardaki değişimler dikkate alınarak, **iyi hâlin belirlenmesine esas alt eşik puanın 45 (kırk beş), erken iyileşmeye esas üst eşik puanın ise 80 (seksen) olarak belirlendiği,**

b. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 1.1.2021 tarihinde yürürlüğe girerek eşik puanlar ile

⁷ <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/j5gknr.12>

⁸ <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/j5gknr.12>

puanlamaya dayalı iyi hâl değerlendirmesi yapılması işlemine 1.1.2022 tarihinde başlanması hususunun tüm ceza infaz kurumlarında duyurulduğu belirtilmiştir.

Bu alıntıdan, alt ve üst eşik puanlar kamuya açık ilan edilmemişse de bu konuda değerlendirmeyi yapmakla yükümlü ceza infaz kurumlarına duyuru yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde 45 puanın altında kalan hükümlülerin koşullu salıverilme hakkından yararlanamayacağı da anlaşılabilir.

İlhan Sami Çomak hakkında verilen karar incelendiğinde, "hükümlü hakkında ilgili servislerce hazırlanan gelişim değerlendirme raporlarına göre belirlenen gelişim puanının **58,45 olduğu**" ifadesine yer verildiği görülmüştür. Karar, puanlamanın hangi kriterlere göre belirlendiğine ilişkin özel bir tespit içermediği gibi karar ekinde bu tür bir cetvele de rastlanmamıştır. Kararda puanlamayı belirleyen rapordan söz edilmektedir. Ve bu raporların Çomak hakkında olumsuz bir değerlendirme içermediği belirtilmektedir. İlgili raporlar da karar ekinde yer almamaktadır.⁹ Ancak bununla birlikte **Çomak'ın 58,45 olan puanının iyi hâlin belirlenmesine esas kabul edilmiş alt eşik puan olan 45 puanın üzerinde olduğu da açıktır.**

4- İlhan Sami Çomak hakkında verilen incelemeye konu karar:

İlhan Sami Çomak hakkında verilen karar içeriğinde öncelikle kendisi hakkında iyi hal değerlendirmesi yapılabilmesi için gerekli olan şekil şartlarının oluştuğunun tespit edildiği görülmektedir. Bu tespit akabinde esas yönünden değerlendirmeye geçilmiştir. Esasa ilişkin değerlendirmede özetle şu hususlara yer verilmiştir:

- Çomak'ın 5 kez gereksiz olarak marş söylediği veya slogan attığı, 4 kez gereksiz gürültü yaptığı, 5 kez açlık grevine girdiği, 2 kez olumsuz davranışa yönelik gruplaşmaya neden olduğu iddiaları nedeniyle disiplin cezaları aldığı, (kararda açıkça belirtilmese de burada dökümü yapılan disiplin cezalarının 09.10.2016 tarihinden önce olduğu anlaşılmaktadır).
- Çomak'ın halihazırda tutulduğu hapisaneyeye sevk edildiği 09.10.2016 tarihi itibarıyla protesto amacıyla idarece verilen yemeği topluca almama eylemine katılmak nedeniyle disiplin cezası aldığı, (Kararın ilerleyen kısmında Çomak'ın şuan bulunduğu hapisaneyeye sevk edildiği 09.10.2016 tarihinden sonra sadece bir kez, pandemi sürecinde (Haziran 2020'de) disiplin cezası aldığı açıkça anlaşılmaktadır.)
- Diğer tutuklu ve hükümlülere yönelik olumlu tutum ve davranışının gözlemlenmediği,

⁹ Karar tarihinden bir hafta kadar sonra Çomak'ın avukatı tarafından raporların bir kısmına erişilebilmiştir. Son derece olumlu olan bu raporlar, iş bu uzman görüşünün ilerleyen bölümlerinde değerlendirilecektir.

- İyileştirme planına uyumu ile yürütülen eğitim öğretim programları ve destekleyici programlar sonunda gözlemlenen tutum davranış değişikliği ile gelişim motivasyonunun olumlu olduğu,
- Ailesi ve sosyal çevresi ile zayıflayan ve kopan ilişkileri olmadığı,
- Geçmiş dönem madde öyküsü olmadığı, herhangi bir uyuşturucu-uyarıcı madde kullanmadığı, madde kullanımına dair risk faktörünün tanımlanmadığı,
- Terör Örgütünden Ayrılıp Ayrılmadığına Dair Samimiyet Tasdiği raporunda mensup olduğu terör örgütünden ayrıldığı konusunda kanaat getirilmeyip samimiyetine red verildiği için kendisi ile İGK üyelerince görüşme gerçekleştirildiği, kendisinin beyanında adil yargılanmadığını belirttiği ve adı geçen örgüt için de Kürt halkının haklarını savunan bir oluşum olduğunu düşündüğünü beyan ettiği, ayrıca tahliye olursa hayatında edebiyat ve şiirden başka bir şey olmayacağını belirttiği

Esasa ilişkin bu yukarıda sıralanan değerlendirmeler yapıldıktan sonra sonuç bölümünde ise özetle şu hususlara yer verilmiştir:

- a) İlgili servislerce hazırlanan gelişim değerlendirme raporlarına göre Çomak hakkında belirlenen gelişim puanının **58,45 olduğu**,
- b) Hakkında düzenlenen raporlarda **genel olarak olumsuz bir durum olmadığı**,
- c) Raporlar olumsuz olmamasına rağmen;
  - a. Tutuklanma nedeni ile ilgili sorularda hala suçlamaları kabul etmemesi ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmesi,
  - b. Halihazırda bulunduğu hapisanede kendi isteği ile aynı suçtan yargılanan yahut hüküm giymiş kişilerle birlikte konakladığı,
  - c. 25.06.2020 tarihinde disiplin cezası aldığı,
  - d. Örgütten ayrıldığına ilişkin sözlü ya da yazılı ikrarının olmadığı,
  - e. Daha önceki yıllarda (karar içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla Çomak'ın şuan bulunduğu hapisaneden önce kaldığı hapisanelerdeki süreç kastedilmekle, yine karar içeriğinden 2016 senesi öncesine atıf yapıldığı anlaşılmaktadır) 20 disiplin cezası bulunduğu,
  - f. Suç algısı ve suça yönelik farkındalığının oluşmadığı, kendisini suça iten etkenlerin hala devam ettiği

belirtilerek İYİ HALLİ OLMADIĞINA karar verildiği görülmüştür.

5- Değerlendirme ve Tespitler:

5-1- Uygulanan hukuk yönünden değerlendirme:

İlhan Sami Çomak ile ilgili kararın içeriğine ilişkin değerlendirmeye geçilmeden önce uygulanacak hukuka ilişkin bazı değerlendirme ve tespitler yapılması gerekmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere İnfaz Kanunu'nun birçok maddesi 14.04.2020 tarihli 7242 sayılı yasa ile değişikliğe uğramıştır. Çomak hakkında verilen karar yönüyle en

önemli değişiklik yukarıda güncel hali ayrıntılı olarak açıklanan İnfaz Kanunu md. 89'dur.

2021 tarihinden önce madde metni şu şekildedir:

Hükümlünün, Kanunun 107. maddesinde öngörülen süreleri, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla kurulmuş kurallara içtenlikle uyarak, haklarını iyi niyetle kullanarak, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirerek geçirmiş ve uygulanan iyileştirme programlarına göre de toplumla bütünleşmeye hazır olduğunun disiplin kurulunun görüşü alınarak idare kurulunca saptanmış bulunması gerekir.

Güncel olarak yürürlükte olan değişmiş yasa maddesi ile eski düzenleme karşılaştırıldığında değişikliğin son derece kapsamlı olduğu açıktır. Geçmiş yıllarda iyi hal değerlendirmeleri açısından aranmayan bir dizi kriter (kitap okumak, spor yapmak gibi) ve aynı zamanda olgusal anlamda tespiti mümkün olmayan yoruma açık kriterler madde metni içerisinde kendine yer bulmuştur. Yasadaki önceki düzenleme esasında birbirini besleyen dört kriter içermektedir. Bunlardan üçü doğrudan cezaevi kurallarına uymak ile ilişkili olup disipline ilişkin kriterlerdir. Dięeri ise hükümlünün toplumla bütünleşmesine dairdir. Bunun bir sonucu olarak da uygulamada genellikle koşullu salıverilme ile ilgili objektif şartı (süre) yerine getiren hükümlülüler, yürürlükte bir disiplin cezaları da yoksa koşullu salıverilme hakkında faydalanabilmekteydi. Ancak söz konusu değişiklik hükümlülere bir dizi ek yükümlülük getirmektedir.

İlhan Sami Çomak hakkında verilen karar incelendiğinde kendisi hakkında yapılan iyi hal değerlendirmesinin yasanın güncel hali esas alınarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu noktada sorulması gereken soru, güncel yasal düzenlemenin İlhan Sami Çomak için uygulanabilir olup olmadığıdır.

Bilindiği üzere, usul ve infaza ilkin düzenlemeler kişinin lehine ve aleyhine olup olmadığından bağımsız yürürlüğe girdiği anda derhal uygulanır. Ancak Türk Ceza Kanunu md. 7, bu konuda bir istisna getirmektedir. TCK md. 7 metni şu şekildedir:

Zaman bakımından uygulama

Madde 7- (1) İşlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılmaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Böyle bir ceza veya güvenlik tedbiri hükmolünmüşse infazı ve kanuni neticeleri kendiliğinden kalkar.

(2) Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.

(3) (**Değişik: 29/6/2005 – 5377/2 md.**) Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır.

(4) Geçici veya süreli kanunların, yürürlükte buldukları süre içinde işlenmiş olan suçlar hakkında uygulanmasına devam edilir.

Görüldüğü üzere, TCK md. 7/3 açık şekilde koşullu salıverilme düzenlemesini derhal uygulama ilkesinin dışında bırakmıştır. TCK md. 7/3 ile getirilen bu istisna bir önceki fıkra ile birlikte değerlendirildiğinde **koşullu salıverilme açısından kişinin lehine olan kanunun uygulanması gerektiği açık ve tartışmasızdır. Bu anlamda infaz kanununda yapılan bu değişiklik, önceki düzenlemeyle kıyaslandığında hükümlünün aleyhine ise geçmişe yürüme yasağının gereği olarak ilgili hükümlü hakkında uygulanamaz.**

İyi halin belirlenmesi, koşullu salıverilmenin subjektif şartını oluşturduğuna göre, iyi halin belirlenmesine ilişkin yasa değişikliği ile getirilen yeni kriterlerin değişiklik tarihinden önce hüküm giymiş kişilere uygulanamayacağı da tartışmasızdır.¹⁰ **Bu durumda İlhan Sami Çomak'ın iyi hali belirlenirken de söz konusu kriterler üzerinden değerlendirme yapılamaz.**

Ancak karar incelendiğinde yeni düzenleme daha fazla sayıda kriter içermesi nedeniyle açıkça Çomak aleyhine olmasına rağmen geçmişe yürüme yasağı ihlal edilmiş ve hakkında yapılan değerlendirme yeni düzenlemede belirlenmiş kriterler esas alınarak yapılmıştır.

Aynı şekilde yukarıda değinildiği üzere, sadece Çomak yönünden değil ama başka hiçbir hükümlü yönünden de uygulanması mümkün olmayan – zira yok hükmünde olan – yönetmelikle getirilen kriterlerin de değerlendirmeye esas alındığı anlaşılmıştır. Yasanın ne eski ne de yeni metni “kurum ve güvenlik düzenine katkı” yahut “hapishanede alınan ödüller” gibi kriterler içerir. Bu kriterlerin bir yönetmelikte yazılmış olmalarının onlara “uygulanabilir kriter gücü” kazandırmayacağı açıktır. Zira kanuna, yönetmelikle kriter eklenemeyeceği normlar hiyerarşisinin doğal bir sonucudur.

Bu hali ile verilen karar, maddi anlamda yanlış hukuk uygulandığı için öncelikle yok hükmünde kabul edilmelidir. Buradaki tespit küçümsenmemelidir. Zira Çomak hakkında hazırlanan raporlar ve Çomak'a verilen puan düşünüldüğünde, uygulanması gereken hukuk uygulansa idi Çomak'ın koşullu salıverilecek olduğu açıktır. Bu anlamda maddi olarak yanlış hukukun uygulanması, Çomak'ın kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının doğrudan ihlaline yol açmıştır.

5.2- Karar içeriğinin değerlendirilmesi:

¹⁰ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz: [TÜM YÖNLERİYLE KOŞULLU SALIVERİLMEDE İYİ HALLİ OLMA ŞARTI | Dr. Gökhan Güneş \(drgokhangunes.com\)](https://www.drgokhangunes.com)

Yukarıda İlhan Sami Çomak ile ilgili kararın özeti yapılmıştır. Karar ekinde Çomak ya da avukatına tebliğ edilmeyen ancak daha sonra temin edilmiş karara esas bir kısım rapor da tarafımızca incelenmiştir. Bu bölümde karardaki tespitler ve raporlar karşılaştırılarak esasında hakkındaki tüm raporlar lehe olan, son 4 yılda hiçbir disiplin suçu işlememiş, uygulanmamış disiplin cezası bulunmayan ve iyi halin belirlenmesi için aranan eşik puan olan 45 puanın üstünde puana sahip bir hükümlünün neden koşullu saliverilme hakkından yararlanamadığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu yapılırken – her ne kadar 5.1. bölümünde İnfaz Kanunu md. 89’un mevcut düzenlemesi ve Yönetmelikle getirilen kriterlerin kendisi hakkında uygulanamayacağı ayrıntıları ile açıklanmışsa da Çomak’ın bu kriterlere göre dahi koşullu saliverilmesi gerektiği ortaya konulacaktır.

Koşullu saliverilme hakkından yararlanabilmek için hükümlünün ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarının arandığını biliyoruz. Yine md. 89/2 ile birlikte bu hususların hükümlü yönünden pozitif olup olmadığını anlaşılabilmesi için incelenmesi gereken hususları da biliyoruz. Bu durumda söz konusu kriterlerin ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

5.2.1- İnfaz Kanunu 89/2’de tanımlanan kriterler yönünden:

- Hükümlünün katıldığı iyileştirme ve eğitim-öğretim programları:

Karar içeriği incelendiğinde, “esas yönünde yapılan değerlendirme” başlığı altında “iyileştirme planına uyumu ile yürütülen eğitim öğretim programları ve destekleyici programlar sonunda gözlemlenen tutum davranış değişikliği ile gelişim motivasyonunun olumlu olduğu” ifadelerine yer verildiği görülmüştür. Bu hali ile Çomak’ın 89/2’nin aradığı ilk kriteri yerine getirildiği açıkça görülmektedir.

- Hükümlünün katıldığı sportif ve sosyal faaliyetler ve kültür sanat programları

İnfaz Kanunu md. 89/2’nin aradığı diğer bir şart kişinin sportif ve sosyal faaliyetler ve kültür sanat programlarına katılıp katılmadığıdır. 1994 yılında henüz bir öğrenci iken tutuklanıp, aradan geçen 30 yıl gibi uzun bir sürenin sonunda ve hapisane ortamının yarattığı tüm imkansızlıklara rağmen bütün dünyanın tanıdığı bir şair olmayı başarmış biri için bu tür bir değerlendirme yapılması esasında abestir. Ancak yine de karar bu yönüyle incelenmiştir ve içeriğinde bu konuda bir değerlendirme yapılmadığı görülmüştür. Ancak karara dayanak olan raporlardan; “Eğitim ve Öğretim Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu” incelendiğinde ilgili raporun bütünüyle olumlu olduğu ve içeriğinde; “sosyal-kültürel ve sportif etkinliklerden dahil edildiği birçok etkinlik programına katılım sağlamıştır”, “hobi atölyesi, el işi çalışmaları, müzik, tiyatro, resim

vb. kurs dışı sanatsal faaliyetler ile edebi çalışmalara yönelime açıktır”, “sosyal-kültürel ve sportif faaliyetler ile diğer eğitim-öğretim çalışmalarına katılmaya yönelik çaba ve istekliliği vardır”, “hükümlünün yürütülen eğitim-öğretim ve destekleyici programlara ilgisi bulunmaktadır” ifadeleri yer almaktadır. İlgili rapor esas alındığında Çomak’ın 89/2’nin aradığı ikinci kriteri de yerine getirdiği görülmektedir.

- **Hükümlünün aldığı sertifikalar**

Karar metninden yahut inceleyebildiğimiz raporlardan Çomak’ın herhangi bir sertifika alıp almadığını anlamak mümkün değildir. Ancak bununla birlikte sertifika almamak bir negatif değerlendirme kriteri değildir, aksine sertifika almak ek bir pozitifliğe işaret eder. Ancak bu değerlendirme her bir hükümlü için, hükümlünün eğitim düzeyi, mesleği, ilgi alanları gibi kişiye özgü farklı özellikler dikkate alınarak birey birey yapılmak zorundadır. Örneğin okuma yazma bilmeyen bir hükümlünün okuma-yazma öğrenmek için çaba harcaması ve bir sertifika alması bu hükümlü yönünden bir gelişim göstergesidir. Ancak üniversite öğrencisi iken tutuklanmış ve hapisanede bulunduğu süre boyunca dünya genelinde tanınacak ölçüde başarılı bir şair olmuş, ve hapisane içerisindeki zamanının büyük çoğunluğunu sanatsal üretime ayırmış bir kişiden ilgi alanına girmeyen yahut kişisel gelişimi için bir önem taşımayan bir konuda sertifika almasının beklenmesi infaz kanununun amacıyla hiçbir şekilde örtüşmemektedir. Hapisanedeki zamanının büyük çoğunluğunu şiirine / sanatına ayırmaktadır. Ulusal ve uluslararası prestiji olan bir dizi ödüle sahiptir. Çomak’ın bulunduğu hapisanenin websitesinde hükümlülerin katılabileceği eğitim öğretim, iş ve meslek kursları ile sosyal kültürel ve sportif etkinlikler sıralanmıştır. Eğitim-Öğretim başlığı Çomak açısından zaten yersizdir. Kendisi tutuklandığında üniversite öğrencisidir. İş ve meslek kursu ise Çomak açısından bir kriter olamaz. Zira Çomak’ın bir mesleği vardır, Çomak birçok kitabı basılmış, tanınan bir şairdir.¹¹

Bu hali ile Çomak hakkında (sertifika alıp almadığını bilmeden) karar içeriğinde bu konuda bir tespit olmaması aleyhe bir duruma işaret etmez. Aksine bu durum, eğitilmiş ve meslek sahibi bir kişi olmasının doğal bir sonucu olarak sertifika teminine ihtiyacı olmadığı şeklinde ve lehine yorumlanmalıdır. Bu anlamda İlhan Sami Çomak’ın ilgili kriteri yerine getirmekten muaf tutulması gerektiği açıktır. Aksi yönde bir değerlendirme zaten dünya genelinde birçok prestijli ödül kazanmış, PEN Norveç, PEN İrlanda gibi kurumların onursal üyesi ilan edilmiş bir şair yönünden abesle iştigal olacaktır.

- **Kitap okuma alışkanlığı**

Karar içeriğinde yer almasa da biraz önce atıf yapılan “Eğitim ve Öğretim Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu” içeriğinde Çomak’ın kütüphaneyi sık sık kullandığı ve

¹¹ Bkz: [EĞİTİM BİRİMİ \(adalet.gov.tr\)](http://adalet.gov.tr)

kitap okuma alışkanlığının olduğu yazılmıştır. Yani Çomak bu kriteri de yerine getirmektedir.

- **Diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri**

Karar içeriğinde; Çomak'ın disiplin cezalarına atıf yapılarak kendisinin diğer hükümlü ve tutuklulara yönelik olumlu tutum ve davranışlarının gözlemlenmediği belirtilmiştir. Devamında ailesi ve sosyal çevresi ile ilişkilerinin kopmadığı tespiti de yapılmıştır.

Öncelikle Çomak'ın son aldığı disiplin cezası Haziran 2020 tarihlidir. Bu haliyle 4 sene boyunca hiçbir disiplin cezası almamış bir kişi hakkında bu tür bir tespit yapılması, tüm disiplin cezalarının uygulandığı da göz önüne alındığında geçerli bir tespit değildir. Bu tespitin doğrudan Güvenlik ve Gözetim Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu'ndan alıntılındığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Yönetim Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu ise tamamen Çomak lehine olup, hapisane kurallarına riayet ettiği, ortak yaşam kurallarına özen gösterdiği gibi tespitler içerdiği görülmüştür.

Yine kararda da altı çizildiği üzere ailesi ile iletişimi aradan geçen 30 yıla rağmen aynı yakınlıkla süregelen, görüşçüleri tarafından düzenli ziyaret edilen, dünyanın dört bir yanından mektuplar alan, birçok başka ülkeden şairle karşılıklı şiirler yazan bir kişinin yasada aranan bu kriteri yerine getirmediği açık ki düşünülemez.

- **İşlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı:**

İnfaz Kanunu'nda yapılan değişiklik akabinde yasaya eklenen ve uygulamada özellikle terör bağlamı suçlardan dolayı hükümlü bulunan kişilerin koşullu salıverilmesinin önünde engele dönüşen kriter "işlediği suçtan duyulan pişmanlık" kriteridir. İlhan Sami Çomak hakkındaki karar incelendiğinde esasında kendisinin koşullu salıverilmesinin engellenmesine temelde (disiplin cezalarına yapılan atıf dışında) pişmanlık düzenlemesinin neden olduğu görülmektedir. Gerek Çomak hakkında düzenlenen Psiko-Sosyal Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu gerekse karar içeriğinden Çomak'ın pişmanlığına ilişkin değerlendirme kapsamında:

- Hüküm giydiği suçlamaya ilişkin düşüncelerinin sorulduğu,
- PKK örgütüne dair ne düşündüğünün sorulduğu,
- Örgütle bağ içinde olup olmadığı, yahut bir bağ kurup kurmayacağını sorulduğu

görülmüştür.

Çomak'ın yargılamanın hiçbir aşamasında suçlamaları kabul etmediği düşünülecek olursa hüküm giydiği suçlamaya ilişkin soruya yanıtında adil yargılanmadığını beyan etmesi ve yargılama sürecindeki aksaklıklara dikkat çekmesi son derece olağandır.

Üstelik Çomak'ın yargılama sürecinde adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin 2007 tarihli bir AİHM kararı olduğu da bilinmektedir. Bu anlamda Çomak aslında sadece kişisel bir görüş ifade etmemektedir. Aksine gerçekten yargılama sürecinde adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin bir AİHM kararı söz konusudur. İlgili kararın uygulanması ile yeniden yargılama yapılması ise ne yazık ki 8 yıl sürmüştür. Yani AİHM kararının uygulanma süreci de ayrıca bir ihlale dönüşmüştür.

Kaldı ki 1994'den bu yana Çomak yargılamanın her aşamasında suçsuz olduğunu savunmuştur. Suçsuzluk savunmasından bir an bile sapmamış bir hükümlünün koşullu salıverilme hakkından yararlanabilmesi için "pişman olduğunu" beyan etmesini bir şart olarak koşmak kabul edilebilir olmadığı gibi infaz hukukunun amaçları ile de örtüşmez. Bilindiği üzere inkar savunma yollarından biridir. (5 CD, 4.5.1993, 1541/1918). Anayasaya göre hiç kimse kendisini suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz ve sanığın suçsuz olduğuna veya kusurunun bulunmadığına ilişkin savunması pişman olmadığı şeklinde kabul edilemez (CGK 16.9.2014, 2013/12-671 E-2014/373 K).¹²

PKK örgütüne ilişkin soru, Türkiye'de yürürlükte olan mevzuat ve uluslararası insan hakları hukuku bağlamında yasak sorular kapsamındadır. Zira Anayasa'da da güvence altına alındığı üzere hiç kimse düşüncelerini ifade etmeye zorlanamaz.

Kaldı ki Çomak, örgütle bir bağı olmadığını da belirtmiş ve tahliyesi halinde sadece sanatı ile uğraşacağını da özellikle beyan etmiştir. Ancak idare değerlendirmesinde bağımsız bir koğuşa geçme talebinde bulunmaması ve aynı örgütle ilişkili suçlardan kalan diğer tutuklu ve hükümlülerle kalmasını da örgütsel bağ olarak yorumlamıştır. Halbuki Güvenlik ve Gözetim Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu içeriğinde Çomak'ın kuruma sevk geldiği tarih itibariyle Kurum idaresinin belirlemiş olduğu oda yerleşim planına uyduğu belirtilmiştir.

Maddi ceza hukukuna ilişkin bir mekanizma olup yargılama sırasında hakim tarafından değerlendirilmesi gereken pişmanlığın, infaz aşamasında idari bir kurul tarafından tekrar değerlendirilmesi ceza hukukuna hakim olan "mükerrer değerlendirme yasağına" aykırıdır.¹³ Pişmanlık değerlendirmesinin nasıl yapılacağına dair açık kriterler belirlenmediğinden, bu değerlendirme hukukçu da olmayan kurul üyelerinin kişisel ön yargılarına, algılarına, keyfiyetlerine bırakılmıştır.

- **Ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezaları**

¹² [TÜM YÖNLERİYLE KOŞULLU SALIVERİLMEDE İYİ HALLİ OLMA ŞARTI](http://TUM.YONLERIYLE.KOSULLU.SALIVERILMEDE.IYI.HALLI.OLMA.SARTI) | Dr. Gökhan Güneş (drgokhangunes.com)

¹³ [TÜM YÖNLERİYLE KOŞULLU SALIVERİLMEDE İYİ HALLİ OLMA ŞARTI](http://TUM.YONLERIYLE.KOSULLU.SALIVERILMEDE.IYI.HALLI.OLMA.SARTI) | Dr. Gökhan Güneş (drgokhangunes.com)

Çomak hakkında verilen kararda 30 yıl süren hapisane hayatı içerisinde almış olduğu disiplin cezaları koşullu saliverilmemesi için bir dayanak olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme hukuken son derece hatalıdır.

Karar içeriğinden de anlaşılacağı üzere Çomak'ın bulunduğu hapisaneye sevkinden önce 20 kadar disiplin cezası olduğu açıktır. Şuan kapalı olduğu hapisanede ise sadece bir kez disiplin cezası almış olup, bu cezanın tarihi Haziran 2020'dir. Güvenlik ve Gözetim Servisi Gözlem Değerlendirme Raporu içeriğinde de açıkça belirtildiği üzere, Çomak'ın ilgili disiplin cezası sonrasında "olumsuz tutum ve davranışı gözlemlenmemiştir".

Disiplin cezalarının koşullu saliverilme hakkına etkisi İnfaz Kanunu md. 48'de düzenlenmiştir. İnfaz Kanunu md. 48/3-b, "(D)disiplin cezalarının tamamı infaz edilip kaldırılmadıkça koşullu saliverilme işlemi yapılmaz, ancak bu süre hakederek saliverme tarihini geçemez" demektedir. Aynı maddenin 4. Fıkrasında "İnfaz edildiği tarihten itibaren disiplin cezasının kaldırılmasında ve iyi hâlin kazanılmasında aşağıda belirtilen süreler esas alınır" denilerek çeşitli disiplin cezalarının kaldırılacağı süreler belirlenmiştir. Bu düzenlemede belirlenen en uzun süre 1 yıldır. Çomak hakkındaki kararda da haklı olarak belirtildiği üzere Çomak'ın yasa gereği kaldırılmamış bir disiplin cezası bulunmadığı gibi, 2020 Haziran akabinde hakkında bir disiplin işlemi de söz konusu değildir. Öyleyse, bu durumun iyi hal değerlendirmesinde olumsuz bir kanaate yol açmaması beklenir. Aksine gerçekten kişinin topluma kazandırılmasını esas alan bir infaz rejiminde bir hükümlünün 4 yılı aşkın bir süre boyunca hiçbir disiplin suçu işlememesinin olumlu bir gelişim olarak değerlendirilmesi beklenir.

5.2.2- İnfaz Kanunu 89/1'de tanımlanan kriterler yönünden:

Bu aşamada İnfaz Kanunu md. 89/2'de tanımlanan unsurların esasında iyi hal değerlendirmesine esas md. 89/1'deki kriterlerin karşılanıp karşılanmadığını tespiti yönelik düzenlenmiş olması nedeniyle yukarıdaki değerlendirmeler de esas alınarak, Çomak'ın md. 89/1 kapsamında iyi halli olarak kabul edilip edilemeyeceğinin tespiti gerekmektedir.

89/1 düzenlemesi içerisinde yer alan ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uymak, hakları iyi niyetle kullanmak, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmek ve uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olmak kriterleri İlhan Sami Çomak'ın kararı (ve esasında yaşamı) bağlamında bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Hakkında düzenlenmiş raporlarda Çomak'ın 2020'den bu yana bir disiplin cezası almadığı, hapisane kurallarına uyduğu, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım sağladığı, mekanların temizlik ve işleyiş kurallarına riayet ettiği, tutum ve davranışları ile uyumlu olduğu, ve işbirliğine açık olduğu, düzen ve güvenlik amacıyla konulan

kurallara uyduğu, haklarını iyi niyetle kullandığı, toplu yaşam gerekliliklerine uyduğu ve benzeri bir dizi olumlu tespit yer almaktadır. Bu haliyle Çomak'ın İnfaz Kanunu md. 89/1 kapsamında tanımlanmış ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olduğu tartışmasızdır. Çomak'ın yayımlanan şiir kitapları, aldığı ödüller, uluslararası yazar örgütlerine onursal üyelikleri düşünüldüğünde, kendisinin toplumla bütünleşme sürecini çoktan tamamladığı da açıkça ortadadır.

Burada bir kez daha altını çizmek isteriz ki, bir arada değerlendirilen bu 4 kriter, esasında değişiklik öncesindeki İnfaz Kanunu'ndaki yegane kriterler olup, İlhan Sami Çomak açısından uygulanması zorunlu olan hukukun kriterleridir. **Yani esasında Çomak'a doğru hukuk uygulanmış olsa idi koşullu salıverilme hakkında yararlanması gerektiği tartışmasız olacaktı.**

Öyleyse, Çomak'ın koşullu salıverilmesine engel olan İnfaz Kanunu md. 89/2'de yer alan pişmanlık gibi bir takım soyut kriterler nedeniyle kendisinin "tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı" değerlendirmesinin aleyhine olması ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Zira kararın gerekçe bölümünde şu ifadeler kullanılmıştır:

Hükümlünün ceza infaz kurumunda geçirdiği uzun sürenin suç ve suç algısına karşı tutum ve davranış değişikliği konusunda caydırıcı bir etki yaratmadığı, kişide suç algısının ve suça yönelik farkındalığının oluşmadığı, suç işleme yönelimi ve kendisini suça iten etkenlerin halen devam ettiği, yeniden suç işleme ve topluma zarar verme riskinin düşük olmadığı anlaşılmalı; hükümlünün suç işlemesini engelleyen etkenlerin güçlendirilmesi, mükerrer suçluluğun önlenmesi, toplumun suça karşı koruması, hüküm almasına neden olan suçların kendisi, mağdurlar ve toplum üzerinde bıraktığı kötü etkiler hakkında farkındalık kazanması maksadıyla iyileştirme programlarına alınarak (...) iyi halli olmadığı değerlendirilmiştir.¹⁴

Çomak hakkında atıf yapılan bu değerlendirme mevcut yasal düzenlemenin ve uygulamanın idareye nasıl geniş bir takdir yetkisi bıraktığının özlü bir ifadesidir. Öncelikle bu değerlendirmelerin 30 yıldır hapisanede olan (bu sürenin yalnızca 1/3'ünü hükümlü statüsü ile geçirmiş, öncesinde tutuklu) ve hakkındaki suçlamaları hiçbir aşamada kabul etmemiş bir kişi için yapıldığının akılda kalması gerekmektedir. İkincisi bu değerlendirme hukuken denetime elverişli değildir. Yasanın aradığı somut kriterlerin tamamında olumlu değerlendirilen bir kişiyi – üstelik 30 yıl hapisanede geçen yaşamına yüzlerce şiir sığdırmış, birçok kitabı yayımlanmış, şiirleri başka

¹⁴ İlhan Sami Çomak hakkında verilmiş incelemeye konu karardan alıntıdır. Alıntı anlatım bozuklukları düzeltilmeden aynen aktarılmıştır.

dillere çevrilmiş bir kişiyi – suça iten etkenlerin hala devam ettiği tespiti dayanaktan yoksundur. Değerlendirmeyi yapan Kurul, bu iddiasını ispatlamaya yönelik bir çabaya dahi girişmemiş, hiçbir somut olgu ile iddiasını desteklememiştir.

AİHM, 77633/16 başvuru numaralı Marcello Viola v. İtalya¹⁵ kararında şu tespiti yapmıştır:

128. Mahkeme, başvuranın artık tutukluluğunu meşru penolojik gerekçelerle haklı çıkaracak hiçbir sebep olmadığını gösterme imkanından yoksun olduğunu ve dolayısıyla bu durumun Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı olduğunu (ibidem, § 129) tespit etmektedir. Zira, işbirliği yapmama ile sosyal tehlikelilik karinesinin çürütülemezliği arasındaki denklik devam ettirilerek (yukarıdaki 116 ve 120. paragraflar), yürürlükteki rejim aslında ilgilinin tehlikeliliğini suçların işlendiği ana bağlamakta, bunun yerine yeniden entegrasyon sürecini ve mahkumiyet sonrasında kaydedilen olası ilerlemeleri dikkate almamaktadır.

Değerlendirmeyi yapan kurulun bir idari kurul olduğu, kurulun Bakanlık tarafından atanan kişilerle birlikte hapisane memurlarından oluştuğu bilinmektedir. Bir idari kurulun kişinin pişmanlığı, bir örgütle bağı olup olmadığı, suça yatkınlığı, risk oluşturduğu gibi değerlendirmeleri yapabilmeye yönelik bir uzmanlığı olmadığı ortadadır. Dahası Adalet Bakanlığı tarafından atanan kurul üyelerinin de olduğu düşünüldüğünde bu kurulun bağımsızlığı da tartışmaya açıktır. Ancak daha da önemlisi kişinin özgürlük hakkı gibi uluslararası sözleşmeler ve Anayasa ile güvence altına alınmış temel önemde bir hakkın kullanımına ilişkin herhangi bir idari kurulun eline bırakılamaz. Ve elbette hiçbir idari kurul mahkeme yerine geçerek kişinin bir örgüte bağı olup olmadığına ilişkin “hüküm” kuramaz.

14.08.2024 tarihinde BM İşkenceye Karşı Komite (UN CAT), 2024 Türkiye sonuç gözlem raporunu yayımladı.¹⁶ İlgili rapor içeriğinde şu tespite yer verilmiştir:

Mahkumların şartlı tahliyesini onaylamak veya reddetmekle yükümlü olan idari ve gözlem kurulları, kurumsal bağımsızlıktan yoksundur. Bu kurullar, esas olarak cezaevi personelinden oluşmakta ve iddialara göre yüksek derecede keyfilikle çalışmakta olup, bu durum özellikle insan hakları savunucuları, gazeteciler ve siyasi nedenlerle hüküm giymiş mahkumların tahliye edilme olasılığını olumsuz etkilemektedir (madde 2, 11-13 ve 16).

Bu tespit, son yıllarda koşullu salıverilme hakkından yararlanamayan çok sayıda siyasi nedenle hüküm giymiş kişi olmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Esasında

¹⁵ [MARCELLO VIOLA c. ITALIE \(N° 2\) \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/konsey/taahhutlar/taahhutlar/taahhutlar/MARCELLO_VIOLA_c._ITALIE_(N°_2).aspx)

¹⁶ Raporun İngilizcesine erişmek için:

tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FTUR%2FCO%2F5&Lang=en

Anayasa Mahkemesi 08.10.1991 tarihli 34/34 sayılı kararında koşullu salıverilmede hükümlülüler arasında ayırım uygulanmasının Anayasa'nın yasa önünde eşitlik ilkesine aykırı olduğunu tespit edilmiştir.

Şartla salıvermede çağdaş eğilim, özgürlüğü bağlayıcı cezanın yasalarda belirlenecek alt sınırının infaz kurumunda geçirilmesi koşuluyla, suçlunun kişiliğindeki gelişmeleri gözleyerek uygun zamanın belirlenmesi yönündedir. Bu yöntemde işlenen suçun, şartla salıverme açısından belirleyici bir niteliği yoktur. Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen "yasa önünde eşitlik" ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır.¹⁷

6- Sonuç Olarak:

İnfaz hukukunda amaç suç işleyen kişilerden intikam almak değil ama aksine onların topluma yeniden kazandırılmasını sağlamaktır.¹⁸ Hükümlünün yeniden toplumsallaştırılması devletin temel haklardan kaynaklanan her insanın onuruna saygı gösterme ödevinin bir gereği olup, burada devlete ve devleti temsilen kurumlara bir ödev ve yükümlülük yüklenmiştir.¹⁹

Koşullu salıverme mekanizmasının; bir lütuf, ödül ya da tümüyle ilgili makamların takdirine bağlı bir kurum olmadığı, aksine ceza sistemini tamamlayan ve cezanın infazı sırasında bireyleştirilmesini sağlayan bir ceza infaz müessesesi olduğunun altı çizilmelidir.²⁰

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında R(2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararında; şartlı tahliyenin, mahkumun toplumla planlı, yardımcı ve gözetimli bütünleşmesini sağlayarak, yeniden suç işlemeyi önlemede ve topluma yeniden katılmayı desteklemede en etkili ve yapıcı araçlardan birisi olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca bu hakkın kişisel şartlarla uyumlulaştırılmış ve adalet ve hak tanıma ilkelerine uyacak şekilde kullanılması gerektiğini göz önünde bulundurduğunu da belirtmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin ilgili tavsiye kararında da belirttiği üzere hapsetme mali açıdan topluma ağır bir yük getirmektedir ve yapılan araştırmalara göre olumsuz etkileri bulunmakta ve suçluları rehabilite etmekte başarısız kalmaktadır. Dolayısıyla, hapis cezalarının süresinin mümkün olduğunca

¹⁷ Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı, 8.10.1991, 34/34., R.G.: 12.12.1991

¹⁸ Özbek, Veli Özer, İnfaz Hukuku, Ankara: Seçkin, 2022, s.42-43

¹⁹ Özbek, Veli Özer, İnfaz Hukuku, Ankara: Seçkin, 2022, s.45

²⁰ Özbek, Veli Özer, İnfaz Hukuku, Ankara: Seçkin, 2022, s.335

kısaltılması ve cezanın tamamı çekilmeden şartla tahliye etmenin bu amaca yönelik önemli bir araçtır.²¹

Aynı tavsiye kararının 18. Maddesine göre, “mahkumların şartla tahliye edilebilmek için sahip olmaları gereken kriterler açık ve kesin bir ifadeyle belirtilmelidir.” 20. Maddesine göre ise; “Şartla tahliye etme kriterleri, yasalara uyan vatandaş olmak için gereken asgari şartları yerine getiren tüm mahkumları şartlı tahliyeden yararlandıracak şekilde uygulanmalıdır.”²²

Ayrıca söz konusu 22 sayılı tavsiye kararının VIII/32. Maddelerinde ise

- a. Hüküm giymiş kişiler şahsen dinlenmeli ve yasalara uygun olarak yardım alabilmelidirler.
- b. Karar vermekle yetkili merci, ifadeler dahil hükümlü kişilerin kendi davalarının lehine sundukları her tür ögeyi titizlikle dikkate almalıdır,” denilmiştir.
- c. hükümlü kişiler dava dosyalarına erişme hakkına sahip olmalıdır,
- d. kararlar temel nedenleri belirtmeli ve yazı ile bildirilmelidir.²³

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özellikle ciddi suçlardan hüküm giyen kişilere müebbet hapis cezası verilmesini yasaklamadığını belirtmiştir. Ancak cezanın Sözleşme'nin 3. Maddesinde düzenlenen işkence yasağı ile uyumlu olabilmesi için hem hukuken hem de fiilen indirilebilir olması gerekir. Bu, hem hükümlü için bir serbest bırakılma olasılığının hem de bir gözden geçirme imkanının olması gerektiği anlamına gelir. Bu tür bir gözden geçirmenin temelinde, mahkumun devam eden hapsinin meşru gerekçelere dayanıp dayanmadığını değerlendirmek yer alması gerekmektedir Bu bağlamda, hükümlülerin rehabilitasyon yönündeki ilerlemelerini değerlendirmenin önemi AİHM tarafından da sıklıkla vurgulanmıştır. **Mahkemenin içtihatlarına göre, yerel yasada belirlenen gözden geçirme ile ilgili kriterler ve koşullar yeterli derecede netlik ve kesinlik içermelidir.** Müebbet hapis cezası alan kişiler, serbest bırakılmak için ne yapmaları gerektiğini ve hangi koşullar altında değerlendirilip değerlendirilmeyeceklerini başından bilmek hakkına sahiptir. Mahkeme, cezanın verilmesinden itibaren en geç yirmi beş yıl içinde bir ilk gözden geçirme yapılması ve sonrasında periyodik gözden geçirmelerin gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.²⁴

Son bir atıf olarak AİHM eski başkanı Jean-Paul Costa'nın 2006 yılında Leger vs. Fransa davasında yazdığı karşı oy yazısının anımsanması gerekmektedir:

²¹ Tavsiye kararının tüm metni için: [198201915183913.pdf \(adalet.gov.tr\)](https://adalet.gov.tr/198201915183913.pdf)

²² Tavsiye kararının tüm metni için: [198201915183913.pdf \(adalet.gov.tr\)](https://adalet.gov.tr/198201915183913.pdf)

²³ Tavsiye kararının tüm metni için: [198201915183913.pdf \(adalet.gov.tr\)](https://adalet.gov.tr/198201915183913.pdf)

²⁴ See: [1680ab3b93 \(coe.int\)](https://coe.int/1680ab3b93)

Bana göre, maalesef sıfır risk diye bir şey yoktur, ancak bu yaklaşımı benimsersek, o zaman hiçbir zaman mahkumları şartlı tahliye ile serbest bırakmamalıyız: müebbet hapis cezası her zaman ömür boyu hapis olarak infaz edilirdi ve süreli hapis cezaları her zaman tam olarak uygulanırdı. Potansiyel kurbanlar belki daha iyi korunmuş olurdu (mahkumların kaçması durumu dışında) – ancak mahkumları vahşi canavarlara veya insan atıklarına dönüştürmek, daha fazla kurban yaratmak ve adaletin yerine intikamı koymak anlamına gelmez mi? Sadece soruyorum.²⁵

Sonuç olarak İlhan Sami Çomak hakkında verilen karar incelendiğinde şu tespitlere varılmıştır:

- 1- Öncelikle İlhan Sami Çomak hakkında verilen karar yok hükmündedir. Zira karar TCK md. 7'deki açık düzenlemeye ve bu anlamda geçmişe yürüme yasağına aykırı olarak Çomak için aleyhe olan yasal düzenleme esas alınarak verilmiştir. Bu nedenle karar yok hükmünde olup, iyi hal değerlendirmesinin İnfaz Kanunu'nun eski lafzı esas alınarak ve eski düzenlemedeki kriterler sınırında yapılması gerektiği açıktır.
- 2- Yasa Koyucunun gelişim puanı sistemini iyi hal değerlendirmesindeki tutarsız, muğlak ve keyfi değerlendirmeleri bir sisteme bağlama, uygulama birliği yaratma amacıyla düzenlediği bilinmektedir. Bu hali ile gelişim puanı 45 alt eşik puanının üstünde olan hükümlülerin iyi halli olduğunun kabulü gerekmektedir. İlhan Sami Çomak'ın puanı 45 puanın üzerindedir. Bu hali ile koşullu saliverilme hakkından yararlanmak için gereken subjektif şartı da yerine getirdiği açıktır.
- 3- Aynı şekilde İlhan Sami Çomak hakkında düzenlenmiş tüm gözlem raporlarının lehe olduğu, Haziran 2020 sonrasında disiplin suçu işlemediği, önceki disiplin suçlarının tamamının uygulandığı ve yasada öngörülen süreler geçtiğinden ortadan kalktığı görülmektedir. Bu haliyle daha önceki yıllarda verilmiş disiplin cezaları aleyhine bir unsur olarak değerlendirilemez. Aksine gözlem raporlarının lehine oluşu açık bir iyi hal göstergesidir.
- 4- Koşullu saliverilme kapsamında yapılacak iyi hal değerlendirmesi bütünlüklü bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. İlhan Sami Çomak'ın şair olduğu, yayımlanmış ve başka dillere çevrilmiş kitaplarının olması, ulusal ve uluslararası son derece prestijli birçok sanatsal ödüle layık görüldüğü gibi hususlar değerlendirmeye alınmadan Çomak ile ilgili gerçek bir iyi hal değerlendirmesi yapıldığı ileri sürülemez.

---

²⁵ Leger/Fransa, Jean-Paul Costa'nın Karşı Oy Yazısı, 19324/02, 11 Nisan 2006.